

GILES MILTON

**CÂND
CHURCHILL
A DAT
IAMA ÎN OI
și
STALIN
A JEFUIT
O BANCĂ**

DIN CULISELE ISTORIEI

Traducere din limba engleză de Alina Popescu
Prefață de Cătălin Striblea

Capitolul 1

Când Churchill a dat iama în oi

„Nu știu cu ce o să ne luptăm. Va trebui să aruncăm în ei cu sticle, goale firește.”

Observație sarcastică făcută de Winston Churchill cu numai câteva secunde înainte să rostească celebrul discurs „Ne vom lupta cu ei pe plaje”

Când Churchill a dat iama în oi

Într-o dimineată vântoasă de iulie a anului 1943, pe țărmurile Golfului Gruinard, de pe coasta de vest a Scoției, se putea observa o vânzoleală stranie. Un grup de bărbați, unii dintre ei în uniformă militară, încercau să urce câteva zeci de oi într-o navă de desant. Cu mari eforturi, animalele au fost suite în sfârșit pe micul vas, iar acesta a pornit către Insula Gruinard.

Insula e situată la aproximativ 1 km de țărm: e un loc pustiu, bătut de vânturi și foarte izolat. De asemenea, este nelocuit, acesta fiind unul dintre principalele motive pentru care fusese ales în vederea desfășurării unui experiment atât de secret, încât nici micilor fermieri din zonă nu le-a fost îngăduit să afle despre ce anume era vorba.

Tânără, pe atunci, Alice MacIver găsea toată acea agitație extrem de interesantă: „Era multă activitate, ceea ce era foarte amuzant, dacă ne gândim că era vorba despre un loc foarte linștit. Credeam că avea loc un fel de exercițiu militar.”

Nu era însă un exercițiu militar și nici bărbații în uniformă nu erau soldați. Erau oameni de știință – chiar unii străluciți – și veniseră în Scoția de la laboratoarele Porton din Wiltshire. Unii, precum Paul Fildes, lucrau la Departamentul de biologie. Alții erau angajați ai Stației experimentale de apărare chimică. Toți știau că ceea ce făceau ei era foarte important: testele care urmău să fie efectuate pe insulă, numită Baza X, puteau schimba cursul celui de-al Doilea Război Mondial.

Winston Churchill însuși condusese discuțiile pe tema folosirii armelor biologice împotriva Germaniei naziste. Dezbătuse subiectul cu șefii de stat-major și, în urma acestor dezbateri, i-a venit o idee. Ea a fost numită (cu obișnuitul umor negru) „operațiunea Vegetarianul”. Churchill voia să afle dacă era posibil să se contamineze solul Germaniei cu atât de mulți spori de antrax, încât să moară pe loc un număr mare de oameni și animale domestice.

„Era o treabă tare neplăcută”, își amintește istoricul scoțian Donald Macintyre, la vremea aceea, Tânăr membru al RAF. „Dar nici în vis nu ne-am fi gândit să protestăm. Eram în război, oamenii voiau să-și demonstreze patriotismul și să-și facă datoria.”

În vederea efectuării experimentului, Paul Fildes și echipa lui de biologi au transportat pe Insula Gruinard 80 de oi. Au luat cu ei și un cameraman, a cărui misiune era să filmeze tot ce se întâmpla în acele zile de iulie.

După ce au fost coborâte pe insulă, oile au fost închise în cuști individuale și acoperite cu învelitori din material textil, astfel încât să contracteze antraxul prin inhalare, nu de la spori de pe lâna lor.

Pentru experiment a fost ales virusul numit Volum 14578, o tulpină extrem de agresivă, care își dovedise deja eficacitatea în laboratoare. Principala metodă de răspândire era lansarea

Când Churchill a dat iama în oi și Stalin a jefuit o bancă

13

cu ajutorul mortierelor a unor proiectile încărcate cu bacteria antraxului.

Fildes și oamenii lui au luat foarte curajoasa hotărâre de a rămâne pe insulă. În ciuda faptului că purtau salopetă, măști de gaze și mănuși de cauciuc, se expuneau unui risc fără precedent.

După ce echipamentul a fost instalat și cilindrii cu antrax așezăți pe poziție, s-a dat ordin să se tragă. În câteva secunde, încărcătura a fost detonată și un nor foarte toxic a început să se deplaseze, purtat de vântul tăios, spre oi.

Un timp, oile nu au dat niciun semn că ar fi fost infectate. Fildes și echipa lui se uitau uluiți cum animalele pășteau liniștită iarba aspiră, în aparență neafectate de marea cantitate de bacterii trimisă în direcția lor. A treia zi însă, oile au început să moară, prăbușindu-se ca lovite de paralizie. În numai câteva ore, turma a căzut aproape în întregime victimă antraxului. Numai exemplarele aflate la extremități – expuse deci unor doze mai mici – au supraviețuit experimentului.

Fildes și echipa lui au fost uluiți de eficacitatea bacteriei. Și-au dat seama că detonarea mai multor bombe cu antrax deasupra Germaniei ar provoca un număr fără precedent de victime. I-a alarmat însă faptul că, după experiment, nu au reușit să decontamineze insula. Odată împrăștiată pe sol, spori de antrax nu au mai putut fi îndepărtați. Până și hainele lor contaminate au trebuit să fie arse, spălarea lor dovedindu-se inutilă.

Un motiv suplimentar de îngrijorare l-a constituit furtuna care s-a stârnit pe neașteptate și care a aruncat pe uscat oasele unui animal. Asta a determinat îmbolnăvirea unor oi, incidentul ducând la sacrificarea în secret a acestora și la plata unei despăgubiri către proprietar.

Donald Macintyre a fost năucit de rapiditatea cu care s-au plătit banii: „Nu ţi-e dat prea des să faci o plângere și să-ți primești banii imediat.”

Virulența antraxului avea să-și dovedească avantajele și dezavantajele. Răspândirea lui necontrolată l-a alarmat pe Churchill, care a suspendat temporar proiectul.

În primăvara lui 1944, antraxul se afla însă din nou printre priorități. După o serie de întâlniri cu propriii consilieri militari, Churchill a aprobat o comandă inițială de 500 000 de bombe cu antrax, subliniind că nu va da ordinul de începere a unui atac biologic împotriva Germaniei decât dacă se va produce un atac similar împotriva Angliei. „Dacă inamicul își va permite o asemenea formă de luptă, numai plătindu-i cu aceeași monedă îl vom putea descuraja”, a spus el.

Potrivit Subcomisiei pentru războiul biologic, comanda inițială „se baza pe ipoteza că numărul respectiv de bombe va fi suficient pentru a lansa atacuri împotriva a șase orașe mari ale dușmanului”. După îndelungi deliberări însă, acesta a fost suplimentat în mod semnificativ.

„S-a ajuns la concluzia că ar putea fi necesar un număr de bombe de opt ori mai mare pentru a se obține rezultate la scară avută inițial în vedere.”

Producția a durat mult – mult mai mult decât anticipaseră experții. „Uzina care produce conținutul bombelor [bacteria] ar trebui să-și înceapă activitatea până la sfârșitul anului [1944]. Deci nu ne vom putea angaja în acest gen de război cu un grad rezonabil de eficiență înainte de primăvara lui 1945.”

Când au fost gata primele bombe, într-un raport secret adresat Comisiei de apărare a Cabinetului s-a dezvăluit faptul că se făceau teste cu arme biologice și mai eficiente, având potențialul de a transforma Germania într-un pustiu nelocuibil.

„Judecând după efectele pe care le are asupra maimuțelor”, se spunea în raport, „[bacteria] poate să ucidă jumătate din populația unui oraș ca Stuttgart în urma unui atac masiv cu

bombardiere și să facă locul respectiv de nelocuit vreme de mulți ani. Este limpede așadar că arma biologică poate fi una dintre cele mai redutabile arme, iar dacă va fi utilizată vreodată, poate avea efecte revoluționare.”

Sfârșitul războiului se întrevedea însă, iar în lucru se afla o armă nouă, extrem de eficientă, bomba atomică. Antraxul nu mai era de trebuință, proiectul fiind abandonat în mod discret.

Insula Gruinard a fost atât de grav contaminată, încât accesul pe ea a fost interzis. Localnicii au fost avertizați să nu pună piciorul acolo, iar pe țărm au fost instalate pancarte cu inscripția „accesul interzis”. Insula avea să rămână inaccesibilă până în 1990, când îndepărțarea solului de la suprafață și împrăștierea unei soluții pe bază de formaldehidă au înláturat orice pericol.

Pe insulă nu stă nimeni și în prezent. Singurii locatari sunt niște oi care pasc fericite și nici nu bănuiesc că, până de curând, domiciliul lor a fost infestat cu niște spori mortali.

Oaia neagră

Ceasul arăta aproape miezul nopții, iar, în majoritatea birourilor, luminile erau stinse. Secretarele și funcționarii plecașeră de mult spre casă, în suburbiiile Moscovei.

Lev Troțki era singur în birou, dar nu se mai concentra la munca lui de șef al Armatei Roșii. Gândurile îi erau îndrepurate spre femeia care se afla în fața lui. Cu toate că ochii ei mari și pomeții înalți erau trăsături tipic slave, Clare Sheridan nu avea nicio legătură cu Rusia. Femeia era jumătate engleză, jumătate americană; sculptoriță talentată, venise la Moscova pentru a realiza, la comandă, o serie de lucrări importante.

Călătoria, întreprinsă în toamna lui 1920, a atrăs imediat atenția serviciului secret britanic MI5. Rusia era o putere ostilă, guvernul britanic descurajând în mod activ deplasările în

această țară. Mulți se temeau că, în secret, Clare Sheridan simpatiza cu noul regim comunist.

MI5 mai avea însă un motiv de îngrijorare, unul cu mult mai serios: Clare Sheridan era verișoară primară cu Winston Churchill. (Mama ei, Clarita Jerome, era soră cu mama lui Churchill, Jeanette Jerome.) De aceea, călătoria ei se putea dovedi extrem de dăunătoare. Churchill era cel mai vehement susținător al unei intervenții militare împotriva Rusiei, ținând nenumărate discursuri despre aversiunea lui față de bolșevici. „Dintre toate tiraniile, tirania bolșevică este cea mai rea, cea mai distrugătoare, cea mai degradantă”, afirma el.

Clare Sheridan nu ascunsese faptul că avea să meargă la Moscova, dar nici nu spusese că urma să realizeze sculpturi ale câtorva dintre figurile proeminente ale guvernului revoluționar, între care Lenin, Troțki, Dzerjinski și Kamenev.

Troțki refuzase inițial să-i pozeze verișoarei detestatului Winston Churchill, dar, după ce a cunoscut-o, s-a răzgândit imediat. În timp ce Clare îi lua măsurile cu șublerul, Troțki i-a aruncat o privire și a murmurat pe un ton seducător:

— Mă mângâiați cu unelte de oțel.

Clare Sheridan mergea seara la biroul lui Troțki, când clădirea ministerului era pustie. În scurtă vreme, Troțki a ajuns să fie vrăjit pe de-a-nțregul de femeie.

— Deși stați cu dinții înclestați și vă luptați cu munca dumneavoastră, sunteți totuși femeie, i-a spus el.

După o îndelungată muncă de lămurire, a reușit până la urmă să-l convingă să-și scoată pince-néz-ul. „Scoaterea ochelor parea să-i provoace o durere fizică”, scria ea mai târziu. „Făceau deja parte din el, iar pierderea lor îi schimba complet personalitatea.”

Era limpede pentru amândoi, artist și model, că între ei se înfiripase ceva, iar Troțki nu a făcut decât să-și urmeze

instinctul atunci când, la finalul uneia dintre ședințele lor nocturne, a cedat rugăminților și s-a dezbrăcat, arătându-i femeii „un gât și un piept splendid”.

Clare Sheridan credea de multă vreme în amorul liber și nu avea nicio reținere în a-și exprima opiniile. Nu a trecut mult și Moscova s-a umplut de zvonuri despre aventura ei cu Lev Troțki.

Circulau de asemenea zvonuri că Sheridan avea în același timp o aventură cu Lev Kamenev, un important membru al Biroului Politic. Cei doi se cunoscuseră în vara lui 1920, cu prilejul unei vizite la Londra a unei misiuni comerciale sovietice, din care făcuse parte și Kamenev. Acesta o răsfățase pe Clare, invitând-o la restaurante de lux, spre marea supărare a doamnei Kameneva, care, la întoarcerea lui în Rusia, îl întâmpinase spuñându-i pe un ton glacial: „La Moscova nu trăim aşa de sic.” Lui Clare i-a făcut o primire și mai rece, reproșându-i că Anglia îi transformase bărbatul într-un membru al detestatei burgheziei.

Nu se știe dacă relația lui Clare Sheridan cu Troțki s-a consumat vreodată. În caz afirmativ, ea avea să se dovedească de scurtă durată, Clare întorcându-se în Anglia după numai câteva săptămâni. Agenții MI5 se ocupau acum în mod serios de ea, interceptându-i con vorbirile telefonice, corespondența și urmărindu-i toate mișcările. Dosarul pe care i-l făcuseră era plin de acuzații de trădare: „A dovedit, în diverse țări, o lipsă de loialitate față de Marea Britanie și o atitudine cu totul antibritanică.”

Fiecare nou element adăugat dosarului îl făcea pe Churchill să se rușineze. În 1922, MI5 a descoperit că Sheridan se afla în legătură cu naționaliștii indieni de la Lausanne și că prima, prin curier diplomatic rusesc, scrisori personale. Când femeia a făcut o călătorie în Italia, agenții britanici aflați pe urmele ei remarcau că „nu se mulțumește să-și exprime în mod deschis opinile în favoarea bolșevismului, dar și încearcă

să-i convingă pe unii de avantajele lui, în special în ceea ce privește amorul liber.

Clare Sheridan era fără îndoială o practicantă a acestuia. În timpul șederii la Istanbul, și l-a făcut amant pe un anume Ismet Bey, cunoscut agitator politic, susținător înfocat al răsturnării regimului colonial britanic din India.

Poate că Churchill i-ar fi iertat verișoarei sale toate aceste indiscreții dacă, în 1923, n-ar fi comis încă una care le-a întrecut pe toate. Un informator al MI5 a observat că „[Sheridan] pare să fi călătorit recent în toată Germania, fiind prezentă la una dintre întrunirile lui Hitler de la München. A fost foarte impresionată de extraordinarul entuziasm stârnit de Hitler, cu un discurs extraordinar de agresiv, în rândurile celor 10 000 de oameni prezenți”.

Clare a încercat să pună în practică și în Germania propriile idei privind „amorul liber”, dar fără succes. „A descoperit că neamțul nu este nici pe departe la fel de sensibil la farmecul ei ca rusul, lucru pe care îl deplângea.”

În 1925, interceptările telefonice au dezvăluit faptul că Sheridan îi dăduse lui Norman Ewer, redactor de știri externe la *Daily Herald* și cunoscut agent sovietic, amănunte despre conversațiile ei cu Churchill, care era pe atunci ministru de finanțe. Când, în același an, ea s-a mutat la Alger, MI5 a tras concluzia că verișoara lui Churchill era în solda sovieticilor. „Înținând seama de situația ei financiară, avem ferma părere că este în solda rușilor și că a fost trimisă în Africa de Nord ca să se familiarizeze cu situația de la fața locului și să acționeze fie ca informator, fie ca agent de legătură.”

Şeful MI5, Vernon Kell, s-a dus până la urmă la Churchill, informându-l despre dosarul pe care i-l făcuseră verișoarei lui. Churchill i-a spus că era „gata să creadă orice”. I-a spus de asemenea că era „pregătit să ia orice măsură” considerată de MI5 ca fiind necesară.

Legăturile lui Clare Sheridan cu Troțki, Kamenev, nazismul și amorul liber au fost o sursă permanentă de stânjeneală pentru Churchill, care însă nu a rupt niciodată în mod definitiv relațiile cu năbădăioasa lui rudă. Mai mult, când a izbucnit al Doilea Război Mondial, o iertase deja pentru greșelile din trecut și chiar i-a permis să-i realizeze bustul.

MI5 s-a arătat mai puțin îngăduitor, agenții săi ținând-o sub observație pe oia neagră a clanului Churchill și continuând, vreme de mulți ani, să-i intercepteze scrisorile.

Bomba lui Winston

Soldatul Boctrov și camarazii lui din Armata Roșie se obișnuiseră să vadă avioane britanice zburând deasupra pozițiilor ocupate de ei în nordul Rusiei. De la debarcarea forțelor aliate la Arhangelsk în vara lui 1918, atacurile aeriene deveniseră un fapt aproape cotidian.

Raidul lansat împotriva Gării Pleșețkaia în ziua de 29 august, în jurul orei prânzului, avea să se dovedească însă mai distrugător decât cele precedente. Când avionul a ajuns deasupra țintei, a aruncat zeci de tuburi de metal care au explodat. Boctrov s-a uitat alarmat la ciudatele tuburi care cădeau din cer și care explodau aproape de coroana copacilor, împrăștiind nori de gaz verde.

Soldatul a alergat spre adăpost și a reușit astfel să evite partea cea mai groasă a norului. Cu toate acestea, a început să-i curgă sânge din nas și era atât de amețit, că abia se ținea pe picioare. Tovarășii săi au fost mai puțin norocoși, 25 murind asfixiați, iar alți 20 pierzându-și cunoștința.

Atacul chimic din nordul Rusiei, aflat sub controlul bolșevicilor, a fost executat la ordinele lui Winston Churchill. Ca ministru de război, susținuse necesitatea desfășurării unei acțiuni militare împotriva bolșevicilor, scoțându-l din fire pe

prim-ministrul David Lloyd George. „E obsedat de bolșevism”, a spus Lloyd George după o discuție cu Churchill, „[și] înnebunit să desfășoare operațiuni în Rusia.”

După încheierea Primului Război Mondial, nu prea mai avea nimeni chef să trimită trupe terestre. Churchill a fost astfel obligat să caute o soluție mai ingenioasă la problema bolșevicilor lui Lenin. Ca entuziasmat susținător al războiului biologic, el știa că oamenii de știință care lucrau în laboratoarele guvernamentale de la Porton, în comitatul Wiltshire, creaseră de curând o armă devastatoare.

Ultrasecretul „Dispozitiv M” era un proiectil exploziv ce conținea un gaz extrem de toxic, numit adamsită. Generalul-maior Charles Foulkes, omul însărcinat cu proiectarea bombei, spunea că este „cea mai eficientă armă chimică din istorie”.

Testele făcute la Porton indicau faptul că gazul avea efect instantaneu asupra tuturor celor care îl inhalau. Cele mai frecvente simptome erau vomă, tuse cu sânge și epuijare extremă.

Cel care se ocupa de producția armelor chimice, Sir Keith Price, era convins că folosirea lui va duce la prăbușirea neînțârițiată a regimului bolșevic: „Dacă am reușit să dăm măcar o dată lovitura cu Gazul, n-am mai găsi picior de bolșevic până la Vologda.”

Cabinetul se opunea cu vehemență utilizării armelor chimice, dar Churchill și-a apărăt poziția cu obișnuita sa energie, spunându-le colegilor că ar trebui luată în considerare folosirea Dispozitivului M și împotriva triburilor rebelle din nordul Indiei. „Sunt categoric în favoarea utilizării gazului toxic împotriva triburilor necivilizate”, afirma el, criticându-și colegii pentru „sclifoseala” de care dădeau dovadă. Într-un remarcabil memoriu, acesta declară că „obiectiile ridicate de Biroul Indian cu privire la utilizarea gazului împotriva băstinașilor sunt

de neînțeles. Gazul este o armă mult mai blândă decât proiectilele explozive și îl obligă pe inamic să accepte o decizie cu mai puține pierderi de vieți omenești decât cele produse de orice alt mijloc de luptă”. Documentul se încheia pe o notă de umor negru total deplasat: „De ce nu e bine ca un artilerist britanic să tragă un proiectil care să-i facă pe amintiții băstinași să strânuite? E de-a dreptul caraghios.”

În jur de 50 000 de Dispozitive M au fost transportate la Arhangelsk în vara lui 1919. Curând după aceea, au început atacurile, una dintre primele fiind satul Emța, aflat la 190 km sud de Arhangelsk. În jurul orei prânzului, s-au aruncat 53 de Dispozitive M, iar seara, alte 62. Soldații bolșevici aflați la sol puteau fi văzuți fugind cuprinși de panică din calea norului de gaz toxic care se îndrepta spre ei.

Cercetătorii britanici erau dornici să studieze efectele gazului. Astfel, în Rusia a fost trimisă o echipă restrânsă, care să examineze victimele atacurilor chimice. Soldatul Boctrov a fost unul dintre cei interogați după atacul de la Gara Plesetkaia. Deși se aflase doar la marginea norului de gaz, britanicii îl descriau ca „suferind de stări de amețeală”. De asemenea, „îi cursese sânge din nas și tușise cu sânge, ochii îi lăcrimeră și respirase cu dificultate”.

Boctrov le-a spus cercetătorilor că mulți dintre tovarășii săi fuseseră staționați mult mai aproape de locul în care aterizase Dispozitivul M: „[Ei] au fost învăluiți de nor și au murit imediat; alții au mers o vreme împleticindu-se, după care au căzut la pământ și au murit.” Alți martori și-au descris camarazii gațați ca „zăcând neputincioși la pământ și manifestând simptomele obișnuite – sânge rău din nas și gură”.

Atacurile au continuat toată luna septembrie, avioanele lovind satele Ciunova, Vihtova, Pocea, Ciorga, Tavoigor și

Cuprins

Prefață de Cătălin Striblea	5
Capitolul 1 — <i>Când Churchill a dat iama în oi</i>	11
Capitolul 2 — <i>Când ești luat drept altcineva</i>	23
Capitolul 3 — <i>Regi, regine și nebuni</i>	35
Capitolul 4 — <i>Indecență papală</i>	46
Capitolul 5 — <i>Dispăruți la înălțime</i>	54
Capitolul 6 — <i>Frumoasa și bestia</i>	64
Capitolul 7 — <i>Prizonieri și sclavi</i>	73
Capitolul 8 — <i>Iluzii spulberate</i>	84
Capitolul 9 — <i>Total despre sex</i>	94
Capitolul 10 — <i>Când Stalin a jefuit o bancă</i>	104
Capitolul 11 — <i>Mie nu mi se va întâmpla niciodată</i>	115
Capitolul 12 — <i>Evadare din iad</i>	125
Capitolul 13 — <i>Pur și simpluizar</i>	137
Capitolul 14 — <i>Naziști neînduplați</i>	146
Capitolul 15 — <i>Trei monștri</i>	156
Capitolul 16 — <i>Sunt un erou</i>	167
Capitolul 17 — <i>Rebelii</i>	177
Bibliografie selectivă	187